

УДК 346.2

Мазур В. В.
Національна академія Внутрішніх справ

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЛЕГІТИМАЦІЇ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу господарсько-правового регулювання легітимації надання освітніх послуг і на цій основі розробці пропозицій по вдосконаленню діючого законодавства, що регулює питання ліцензування та акредитації освітніх послуг.

Ключові слова: легітимація, ліцензування, акредитація, освітні послуги, господарсько-правове регулювання.

Одним із методів правового регулювання діяльності в галузі надання освітніх послуг є ліцензування, що поряд з акредитацією, реєстрацією, сертифікацією упорядковує цю сферу діяльності. Публічно-правове обмеження ініціативи учасників господарської діяльності в галузі надання освітніх послуг здійснюється з метою охорони прав та інтересів держави, самих учасників господарювання та фізичних осіб – споживачів (студентів, аспірантів та т.ін), воно виникло одночасно зі становленням ринкових відносин і продовжує розвиватися та вдосконалюватися.

Зазначимо, що термін “освітня послуга” за всієї своєї загально визначеності та широковживаності досі не отримав однозначного тлумачення та не набув законного статусу. Як зазначає В. Александров відсутність легального визначення поняття “освітня послуга” є “кричущою суперечністю державного управління ринковим відносинам, адже цей факт означає відсутність того головного законодавства, що регулює відносини продавців і покупців на ринку освіти” [1, с. 55].

Освітня послуга – специфічний товар, який задовольняє потребу людини в набутті певних знань, навичок і вмінь для їх подальшого використання в професійній діяльності [2, с. 133].

Освітні послуги – це нематеріальні, а соціальні блага, система знань, інформації, умінь і практичних навичок задоволення її різноманітних освітніх потреб і реалізації особистих здібностей їх споживача [3, с. 5].

Освітні послуги або продукт освітньої діяльності є результатом здійснення різноманітної (педагогічної, виховної, наукової, організаційно-управлінської) діяльності працівниками сфери освіти для задоволення освітніх потреб окремих людей та всього суспільства [4, с. 136].

Освітня послуга – це нематеріальна послуга особливого роду як сфера людської діяльності, що створює корисний результативний ефект, невітлений [5, с. 150].

Освітня послуга – освітній товар, що являє собою визначену діяльність, що її здійснює виробник, і в процесі якої відбувається задоволення потреби споживача в освіті [6, с. 43].

Національна система ліцензування та акредитації у сфері вищої освіти була створена на початку 90-х років ХХ ст. і відображає непростий шлях трансформації української вищої школи. Впродовж 1991–2014 років вона зазнавала певних змін, еволюціонувала як змістовно, так і інституційно.

Проблема якості освіти та її адекватності вимогам часу і суспільного розвитку є центральною у світовому освітньому дискурсі. Теперішня система легітимації надання освітніх послуг, насамперед, виконує функцію одного з головних інструментів державного управління галуззю, і не виступає базовою технологією стимулювання підвищення якості вищої освіти.

Вважаємо за доцільне звернутися до аналізу змісту поняття “легітимація”.

Легітимація (від лат. *legitimus* – законний, узаконений): 1) визначення чи підтвердження законності якогось права чи повноваження; 2) документи, що засвідчують це право або повноваження [7, с. 387].

Легальність (від лат. *Legalis* – законний) – дозволеність, відповідність чинним законам; оформлене належним чином становище якихось партій, груп, окремих осіб, друкованих видань тощо [8, с. 364]

Незважаючи на те, що ліцензування окремих видів діяльності набуло поширення в регулюванні господарської діяльності, в Україні відсутні комплексні дослідження цього засобу державного регулювання. Зокрема, поза межами наукових досліджень залишилися теоретична основа ліцензування господарської діяльності в сфері надання освітніх послуг, причини, цілі, ознаки та функції ліцензування цього виду господарської діяльності. Недостатньо досліджені поняття та сутність ліцензування освітніх послуг, критерії для визначення видів діяльності такими, що потребують загального порядку ліцензування, поняття і зміст ліцензійних умов, процедура ліцензування, контроль та відповідальність у сфері ліцензування.

Вищезазначені обставини визначають актуальність і практичну доцільність проведення дослідження зазначених питань для науки господарського права.

Так, *метою* представленої *статті* є теоретико-правовий аналіз та підготовка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг.

Перехід України до ринкових відносин супроводжується трансформацією традиційних і появою нових засобів публічної дії на економіку. В механізмі державного регулювання застосовується такий засіб, як ліцензування окремих видів господарської діяльності.

З прийняттям Закону України від 1 червня 2000 р. “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” та Господарського кодексу від 16 січня 2003 р. ліцензування перетворилося в дієвий ефективний засіб державного регулювання господарської діяльності. Разом з тим прийняття Закону про ліцензування та пов’язаних з ним нормативно-правових актів не вирішило всіх проблем і протиріч у чинному законодавстві.

Так, ліцензування освітніх послуг регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 1019 від 08.08.2007 року “Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг”.

Ліцензуванню підлягає діяльність з надання таких освітніх послуг:

1. У сфері дошкільної освіти: – догляд за дітьми дошкільного віку;
– виховання і навчання дітей дошкільного віку;
– корекція психологічного і фізичного розвитку дітей дошкільного віку;
2. У сфері загальної середньої освіти: – забезпечення здобуття:
– початкової загальної освіти;

- базової загальної середньої освіти;
- повної загальної середньої освіти.

3. У сфері позашкільної освіти – освітня діяльність за художньо-естетичним, туристично-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним або спортивним, військово-патріотичним, бібліотечно-бібліографічним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим та гуманітарним напрямками;

4. У сфері професійно-технічної освіти: – первинна професійна підготовка;
– перепідготовка робітників, підвищення їх кваліфікації; професійно-технічне навчання;
– підготовка (зокрема первинна професійна), перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземних громадян.

5. У сфері вищої освіти:
– підготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів за напрямками (спеціальностями), у тому числі молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та центрах професійно-технічної освіти;
– військова підготовка студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу;
– перепідготовка за спеціальностями;
– розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізація;
– підготовка іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади;
– підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземних громадян;
– підготовка до вступу у вищі навчальні заклади громадян України.

Надання адміністративної послуги ліцензування діяльності освітніх послуг здійснюється на підставі наступних нормативно-правових актів: Закони України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, “Про вищу освіту”, “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1019 “Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг”, наказ Міністерства освіти і науки України від 24.12.2003 р. № 847 “Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19.01.2000 р. № 71/8670, наказ Міністерства освіти і науки України від 21.01.2009 р. № 30 “Про документи для проведення ліцензування”.

Навчальні заклади та інші юридичні особи або фізичні особи – підприємці розпочинають діяльність з надання освітніх послуг, після отримання ліцензії для провадження діяльності з надання освітніх послуг, а відокремлені структурні підрозділи (філії, представництва тощо) навчального закладу – після проведення ліцензування з внесенням їх до ліцензії навчального закладу.

Слід зазначити, оскільки ринкова діяльність навчального закладу організована як процес ефективної комунікації, розглянемо більш детально основні суб'єкти ринку освітніх послуг та їх особливості.

Вважаємо, що подальший розвиток системи ліцензування та акредитації неможливий без розширення ролі та участі професійної спільноти та громадського контролю за нею. Якщо ліцензування має залишатись під контролем та

відповідальністю держави (за умови суттєвого скорочення переліку освітніх послуг, що потребують ліцензування), то акредитація повинна рухатись від державної до громадської. В Україні має знайти підтримку практика незалежної та міжнародної акредитації освітніх програм та навчальних закладів. На наш погляд система ліцензування та акредитації має бути спрямована на внутрішнє та зовнішнє забезпечення якості вищої освіти. Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти передбачає впровадження локальних систем управління якістю ВНЗ, а зовнішнє забезпечення – дотримання встановлених національних і Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти. Функція держави полягає в захисті громадян від надання неякісних освітніх послуг, відповідальній підтримці розмаїття моделей розвитку навчальних закладів та освітніх програм. І, нарешті, ліцензійно-акредитаційна система повинна стати одним з головних чинників переходу від фрагментарної координації до ефективної кооперації вищої школи, ринку праці, самоврядних професійних спільнот, інших інститутів громадянського суспільства. Це дозволить гармонізувати зміст освітніх програм з потребами ринку праці, структуру підготовки фахівців із запитами національної економіки та залучити додаткові ресурси бізнесу до фінансування вищої освіти.

Використані джерела:

1. *Александров В.* Освітня послуга // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 53-60.
2. *Николаєнко С.* Рейтингові системи – складові національного моніторингу якості вищої освіти // Вища школа. – 2007. – № 4. – С. 3-14.
3. *Каленюк І. С.* Економіка освіти : навч. посібник. – К. : Знання України, 2003. – 316 с.
4. *Трубич С., Майкович Т.* Формування та розвиток ринку освітніх послуг як передумова входження України в ЄС (деякі підходи до уточнення понятійного апарату дослідження) // Вісник ТАНГ. – 2003. – № 5-1. – С. 145-150.
5. *Огаренко В. М.* Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : монографія. – К. : НАДУ, 2005. – 326 с.
6. *Кадачников С. М.* Особенности высшего образования как экономического блага и некоторые практические следствия этих особенностей // Университетское управление. – 2001. – № 2 (17). – С. 48-49.
7. Словник іншомовних слів / [укладач: О. Мельничук]. – К. : УРЕ, 1977. – 775 с.
8. Юридичний словник / [под ред. Б. М. Бабія, В. М. Корецкого, В. В. Цветкова]. – К. : Головна редакція УРЕ, 1979. – 845 с.

Мазур В. В. Теоретико-правовые принципы легитимации предоставления образовательных услуг в Украине.

Статья посвящена анализу хозяйственно-правового регулирования легитимации предоставления образовательных услуг и на этой основе разработке предложений по совершенствованию действующего законодательства регулиующего вопросы лицензирования и акредитации образовательных услуг.

Ключевые слова: легитимация, лицензирование, акредитация, образовательные услуги, хозяйственно-правовое регулирование.

Mazur V. V. Theoretical legal principles of legitimation of grant of educational services in Ukraine.

The article is devoted to analyze economic and legal regulation of legitimation of providing the education services and on this base develop the proposals to improve current legislation which regulates licensing and accreditation of educational services.

Keywords: legitimation, licensing, accreditation, education services, economic and legal regulation.